

Lotgevallen in de 20^e eeuw

Omstreeks 1943 is het orgel naar achteren verplaatst. Sporen daarvan zijn nog te zien op de orgelgalerij.

De Viola di Gamba 8 voet van het Nevenwerk is vermoedelijk in dezelfde periode middels het aanbrengen van stemringen zwevend gestemd. Later, waarschijnlijk begin jaren '50 door de Fa.

Ernst Leeflang te Middelharnis, is de zwevende stemming weer ongedaan gemaakt. De stemringen bleven gehandhaafd. Het instrument is afgezien hiervan sinds de bouw niet gewijzigd. De orgelkas is bij de kerkrestauratie omstreeks 1943 overgeschilderd in een "lichtere, meer atmosferische kleur" (licht grijsgroen) Mede door giften van de Hofkesstichting kon in 1977 de oorspronkelijke houtimitatie in donker eiken worden hersteld.

Het is dus zo dat het orgel op de stemringen na nog origineel is.

In 1985/1986 werd het instrument gerestaureerd door de orgelmakers Henk van Eeken en Gert van Buuren.

Namens de Orgelcommissie van de Nederlandse Hervormde Kerk trad Klaas Bolt op als adviseur.

Sinds 1990 is het orgel een beschermd rijksmonument.

Besluit

Steeds meer wordt de waarde van dergelijke instrumenten ingezien en het orgel van Zwartewaal geniet een zekere faam bij de liefhebbers.

In de fraaie akoestiek van de kerk is het beluisteren en bespelen van het orgel een belevenis.

Tot slot de dispositie van het Bakker & Timmenga-orgel:

Manuaal:	Nevenwerk:	Pedaal:
Bourdon 16'	Roerfluit 8'	Bourdon 16'
Prestant 8'	Salicionaal 8'	
Holpijp 8'	Viola di Gamba 8'	Werktuiglijke registers:
Octaaf 4'	Salicet 4'	Klavierkoppeling
Fluit 4'	Gemshoorn 2'	Pedaalkoppeling-Manuaal
Octaaf 2'	Klarinet 8'	Ventiel
Cornet IV sterk disc.		Tremulant Nevenwerk
Trompet 8' bas/disc.		

Wim Haveman, organist te Zwartewaal

m.m.v. Maarten Stolk & Jan van der Male

Het Bakker & Timmenga-orgel (1902) in de Sint Martinuskerk te Zwartewaal

Het kerkgebouw

Met de bouw van de huidige kerk werd in 1330 begonnen en deze verving een houten kerk die op de plaats stond van het huidige koor. Na de Reformatie werd het een Hervormde kerk.

Het witte interieur met het blauw geverfde gewelf en het meubilair uit de 17^e eeuw is sober en mooi in zijn eenvoud.

Natuurlijk is de kerk aangepast naar de moderne eisen maar de middeleeuwse sfeer hangt nog in de ruimte.

Waarschijnlijk werd in de 19^e eeuw de gemeentezang begeleid door een klein verplaatsbaar instrument. Wat voor een instrument dat is geweest is niet bekend.

Bouw van het orgel

In 1902 werd in opdracht van de dames Maria Aurelia en Johanna Jacoba Hofkes, de plaatselijke ambachtsvrouwen, het orgel geplaatst. Dit orgel is dus het eerste orgel in deze kerk.

De opdracht werd verleend aan de orgelmakers Bakker & Timmenga uit Leeuwarden. Het is in dit verband vermeldenswaardig dat de toenmalige predikant van Zwartewaal, Ds. W.D. Van Leeuwen Boomkamp, in de oriënterende fase contact had met de orgelmakers, onder meer over de omvang, de dispositie en het front.

Rond de eeuwwisseling en ook in de tijd daarvoor bouwden Bakker & Timmenga orgels met traditionele orgelfronten. Het orgel in Zwartewaal is daar een mooi voorbeeld van. De stijl van de kas in Zwartewaal komt voort uit de bouwwijze van de Friese orgelmakers Van Dam. In latere tijden werden de fronten wat eenvoudiger.

Bakker & Timmenga waren zeer druk met het maken van hun orgels, waarbij zij vanuit Friesland zelfs tot in Middelburg toe instrumenten bouwden en restaureerden. De tongwerken van het Zwartewaalse orgel werden in Franse stijl gemaakt.

Fokke Bakker (1842-1904) & Arjan Timmenga (1854-1920)

De firmanten Fokke Bakker en Arjan Timmenga hadden een uitstekende reputatie en bouwden vrijwel alleen orgels volgens het beproefde mechanische sleepladesysteem. Zij hielden zich - op enkele uitzonderingen na - niet op met de in de geest van die tijd steeds meer toegepaste pneumatiek. De opdrachtgeefsters van Zwartewaal moeten dan ook het beste voor de kerk van Zwartewaal hebben gewild.

Met een nog steeds florerend bedrijf kan de firma Bakker & Timmenga terugkijken op meer dan een eeuw orgelhistorie!

Klankimpressie

In het bestek en voorwaarden is ten aanzien van de volgende registers in Artikel 10 een beschrijving van de intonatie gegeven:

*Prestant: "snijdend, zangrijk, krachtig";
Viola di Gamba: "teeder, strijkend en snijdend";
Octaaf pijpwerk: "helder en krachtig";
De Bourdon, de Holpijp en het Fluitwerk: "dik, vol, rond en doordringende";
Trompet: "zuiver, metalig en krachtig";
"een en ander zoodanig, dat het geheel zoowel als iedere stem afzonderlijk een egaal en harmonieus geluid oplevert".
Art.10 besluit met: "De tongwerken zullen opslaande tongen hebben. De tongwerken in hun karakter geïntoneerd zullen eene zuivere uitspraak bezitten".*

De klank van het orgel in Zwartewaal is krachtig zo niet fors te noemen. De prestanten hebben voor de bouwtijd opvallend weinig kernsteken. De Cornet is 4 sterk en niet 3 sterk zoals op het registeropschrift staat vermeld. De Trompet is in de bas zeer fors en in de discant wat milder.

De windlade van het Nevenwerk ligt achter die van het Manuaal dus kun je spreken van een "Achterwerk". De drie strijkers die het orgel bezit, zijn allen op het Nevenwerk gedisponeerd. De Gemshoorn 2 voet van het Nevenwerk is zeer briljant van klank. De Klarinet van het Nevenwerk heeft een wat snaterend karakter.

